

13. Лапуста М.Г. Финансы организаций (предприятий): учеб. / М.Г. Лапуста, Т.Ю. Мазурина, Л.Г. Скамай. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 576 с.
14. Финансы и кредит: учеб. пособ.; под ред. М.В. Романовского, Г.Н. Белоглазовой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшее образование, 2008. – 610 с.
15. Зенченко С.В. Формирование и оценка регионального финансового потенциала устойчивого развития экономики территории: теория и методология: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05; 08.00. 10 / С.В. Зенченко. – Ставрополь, 2009. – 316 с.
16. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2003. – 316 с.
17. Саух І.В. Фінансовий потенціал підприємства: принципи та особливості його формування / І. В. Саух // Бізнес Інформ. – 2015. – № 1. – С. 258-262.
18. Атаева А.Г. Понятие и признаки финансового потенциала муниципального образования / А.Г. Атаева // Вест. Самарского госуд. экон. ун-та. – 2010. – 7 (69). – С. 5-10.
19. Пузанкевич О.А. Финансовый потенциал предприятия: его существенные и формальные характеристики / О.А. Пузанкевич // Вест. Полоцкого госуд. ун-та. Серия Д. Экономические и юридические науки. – 2011. – № 5. – С. 45-50.
20. Клименко Т.В. Механизм управления финансовым потенциалом развития региона / Т.В. Клименко // Известия Гомельского госуд. ун-та имени Ф. Скорины. – 2014. – № 5 (86). – С. 143-149.
21. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: моногр. / П.А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2016 р.

*

УДК 336:338.43:631

*О.І. КОНОВАЛ, асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Ефективність інвестування у приріст оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств

Постановка проблеми. Нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення результативності функціонування і конкурентоспроможності підприємств галузі та, як результат, зміцнення продовольчої безпеки й розв'язання соціальних проблем у сільській місцевості, неможливе без широкого залучення інвестицій в аграрне виробництво. Сучасний стан аграрного сектору економіки України характеризується спадом інвестиційної діяльності через низьку активність іноземних інвесторів та нестачу внутрішніх інвестиційних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах. У грудні 2014 року Указом Президента України було створено Національну раду, метою якої є розробка комплексу заходів і дієвих механізмів поліпшення інвестиційного клімату в державі, збільшення обсягу іноземних інвестицій та капітальних інвестицій

в Україну, підтримки пріоритетних інвестиційних проектів, сприяння ефективній взаємодії інвесторів із державними органами. Тому потенційні інвестори як в Україні, так і за її межами зацікавлені у визначенні пріоритетних напрямів вкладення коштів на рівні регіонів, галузей та підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями теоретичних та практичних засад на макrorівні інвестиційних процесів займалися вітчизняні вчені І.О. Бланк [1], В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, А.А. Пересада. Питання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств висвітлили у своїх працях В.Г. Андрійчук, О.І. Дацій, М.І. Кісіль [4], Ю.О. Лупенко [6], П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк [8] та ін.

Вагомий внесок у теорію і практику інвестиційної діяльності, визначення напрямів інвестування зробили зарубіжні вчені А. Адамс [9], Г. Арнольд [10], З. Боді [11], Р. Колб [12], Й. Сойхтінг [13], інші дослідники.

© О.І.Коновал, 2016

Разом із тим, враховуючи численні дослідження науковців, питання підвищення ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств залишаються актуальними й потребують подальшого дослідження.

Мета статті – аналіз сучасного стану інвестиційних процесів у сільському господарстві, виявлення факторів, що впливають на процес залучення інвестицій, визначення напрямів інвестиційних вкладень та ефективності інвестування у приріст оборотного капіталу, а також шляхів її підвищення в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основних результатів дослідження. Політична й економічна нестабільність у країні, військові дії на сході України, високий рівень ризиків, низькі рейтинги інвестиційної привабливості української економіки, звуження ринку через різке скорочення купівельної спроможності населення протягом 2014-2015 років знизило інвестиційний інтерес як до аграрного сектору, так і до економіки України в цілому.

Упродовж 2010–2015 років обсяг освоєння капітальних інвестицій у цілому по всіх видах економічної діяльності в Україні збільшився на 44,2%, у тому числі в сільське господарство – у понад 2,5 раза. Проте у 2014 році порівняно з 2013-м відбулося зменшення обсягів освоєння капітальних інвестицій у доларовому еквіваленті в понад 1,5 раза, а в 2015-му – більш як у 2,6 раза [2, 3] (табл. 1).

Протягом цього періоду сталися зміни в освоєнні капітальних інвестицій за видами економічної діяльності. Питома вага їх у сільське господарство збільшилась із 6,0% у 2010 році до 10,7% у 2015-му за рахунок зменшення інвестицій в інші галузі. Найбільші обсяги інвестицій у сільському господарстві освоюються у галузі рослинництва (68-75%). Інвестування у розвиток аграрної сфери відбувається в основному за рахунок внутрішніх ресурсів (близько 60%), передусім інвестиційних ресурсів вертикально інтегрованих холдингів.

1. Обсяг освоєння капітальних інвестицій у сільське господарство України

Показник	Рік					
	2010	2011	2012	2013	2014*	2015
Капітальні інвестиції – всього, млрд грн	171,1	238,2	293,7	267,7	219,4	273,1
у т.ч. у сільське господарство та надання пов'язаних з ним послуг, млн грн	12100,9	17979,2	19083,2	18637,5	18385,5	29305,9
Питома вага в загальному обсязі капітальних інвестицій, %	7,1	7,5	6,5	7,0	8,4	10,7
Капітальні інвестиції у сільське господарство та надання пов'язаних із ним послуг у цінах на матеріально-технічні ресурси промислового походження 2010 р., млн грн	12100,9	15159,5	14940,0	14635,0	12030,9	10958,2
із них у: рослинництво	8317,6	10878,8	10228,7	10747,7	9045,5	8244,1
тваринництво	2740,0	3287,8	3788,6	3077,8	2414,6	2340,5
змішане сільське господарство та надання послуг	1043,3	992,9	922,8	809,5	570,8	373,6

*Інформацію за 2014-2015 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України.

У 2015 році частка інвестицій у сільське господарство іноземних інвесторів становила 1,2% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України [3, 5]. З кожним роком обсяг прямих іноземних інвестицій має тенденцію до зменшення. Основними причинами цього є недосконалі законодавча база, відсутність макроекономічної стабільності, високі ризики та неви-

значеність ринкового середовища, надмірний податковий тиск, відсутність повноцінного ринку землі й інші чинники, які ускладнюють процес формування інвестиційно-привабливого середовища в країні. За таких умов інвестиційні проекти в Україні вважаються привабливими при забезпеченні річної дохідності інвестицій понад 35-40%.

У 2015 році найбільші обсяги інвестицій із розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь було освоєно у Київській (2379,8 грн), Івано-Франківській (1832,9 грн), Черкаській (1208,6 грн), Вінницькій (1158,1 грн) та Полтавській (1067,3 грн) областях, а найменші – освоєно у Закарпатській (157,2 грн), Луганській (165,9 грн) і Донецькій (271,9 грн) областях.

Основними напрямками реального інвестування в сільськогосподарських підприємствах є капітальне інвестування (придбання цілісних майнових комплексів, нове будівництво й реконструкція виробничого об'єкта, оновлення або модернізація окремих видів обладнання), інноваційне інвестування в нематеріальні активи та інвестування приросту запасів матеріальних оборотних активів [6]. Термін окупності інноваційних інвестицій, зазвичай, найбільш тривалий і становить майже 10–20 років та більше. Окупність капітальних інвестицій у будівництво й реконструкцію насінневих заводів, тваринницьких комплексів і ферм, купівлю нових сільськогосподарських машин та обладнання становить у середньому від 4 до 15 років. Повернення оборотного капіталу в сільськогосподарському виробництві залежно від його виду (насіння, засоби захисту рослин, мінеральні добрива, пальне, корми тощо) здійснюється через 6–15 міс. Вкладення коштів у всі ці напрями забезпечують подальший розвиток сільськогосподарського виробництва.

Проте в умовах нестабільної політичної та економічної ситуації в країні, обмеженості інвестиційних коштів найпривабливішим сегментом як для внутрішнього, так і зовнішнього інвестора залишиться вирощування сільськогосподарських культур, у структурі витрат на які оборотний капітал займає до 80 %. Про це доводять результати дослідження залежності величини валової продукції сільськогосподарства в аграрних формуваннях областей України в 2014–2015 роках від розміру площі сільськогосподарських угідь, величини оборотного капіталу й обсягу інвестицій в основний капітал. Проведений кореляційно-регресійний аналіз показав несуттєвий вплив освоєних інвестицій в основний капітал на зміну величини валової

вої продукції сільськогосподарства, оскільки їх обсяг не перевищував вартості основних засобів, які були списані.

Виробнича функція величини оборотного капіталу в аграрних формуваннях областей України за даними 2015 року має вигляд:

$$Y = 0,0017 X_1^{0,962} X_2^{1,026}, \quad (1)$$

де Y – величина оборотного капіталу на виробництво продукції сільськогосподарства в аграрних формуваннях, млн грн;

X_1 – площа сільськогосподарських угідь, тис. га;

X_2 – вартість валової продукції сільськогосподарства в постійних цінах 2010 року з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.

Про високий тісний зв'язок між відібраними факторами і сумою оборотного капіталу показує величина коефіцієнта детермінації, яка дорівнює 0,827.

Коефіцієнти при незалежних змінних у степеневих функціях є коефіцієнтами еластичності оборотного капіталу. Так, наведене рівняння (1) показує, що в 2015 році збільшення розміру площі сільськогосподарських угідь на 1% супроводжувалося за інших рівних умов збільшенням величини оборотного капіталу на 0,962%, а збільшення вартості валової продукції сільськогосподарства в постійних цінах 2010 року з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь на 1% приводило до збільшення обсягів оборотного капіталу на 1,026% в поточних цінах.

Величина оборотного капіталу з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, витраченого аграрними підприємствами України в 2015 році, суттєво залежить від величини валової продукції (коефіцієнт детермінації дорівнює 0,81) та характеризується рівнянням:

$$Z = 0,832 X_2^{1,077}, \quad (2)$$

де Z – величина оборотного капіталу з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.

Коефіцієнт 1,077 у рівнянні (2) показує, що зростання вартості валової продукції сільськогосподарства в постійних цінах 2010 року на 1% потребувало збільшення величини оборотного капіталу в сільськогосподарстві.

сподарських підприємств у середньому на 1,046 % у поточних цінах.

Для дослідження межі ефективного вкладення інвестицій в оборотний капітал (придбання засобів захисту рослин і мінеральних добрив) було проведено групування сільсь-

когосподарських підприємств України, які спеціалізуються на вирощуванні зернових та технічних культур і не мають галузі тваринництва, за рівнем їх витрат на 1 га зібраної площі (табл. 2, 3).

2. Ефективність виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах України залежно від рівня витрат на купівлю засобів захисту рослин, 2014 р.

Показник	Групування підприємств за рівнем витрат на купівлю засобів захисту рослин на 1 га зібраної площі, грн					Усього
	Не купували	0,1-299,9	300-599,9	600-899,9	Понад 900	
Кількість підприємств	791,0	1068,0	866,0	540,0	657,0	3922,0
Зібрана площа, тис. га	735,1	1647,2	1662,8	1358,3	1392,8	6796,1
Зібрана площа на одне підприємство, га	929,3	1542,3	1920,1	2515,4	2119,9	1732,8
Витрати на засоби захисту рослин на 1 га, грн	0,0	147,8	445,4	734,7	1507,0	600,5
Прибуток на 1 га, грн	1028,7	1175,7	1853,7	2120,7	2537,8	1793,7
Рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва, %	27,5	28,4	33,5	28,2	29,7	29,8

Джерело: Розраховано автором на основі даних статистичної форми № 50-сг.

Дані таблиці 2 показують, що підприємства, які в 2014 році не купували засоби захисту рослин і регулятори росту (у цю групу ввійшли переважно малі й середні підприємства), мали нижчий рівень ефективності виробництва продукції рослинництва порівняно з підприємствами, які ці засоби купували та використовували при вирощуванні сільськогосподарських культур. Зі збільшенням рівня витрат на купівлю засобів захисту рослин і регуляторів росту з розрахунку на 1 га зібраної площі збільшується величина прибутку на 1 га. При цьому найвища економіч-

на ефективність виробництва продукції рослинництва спостерігалася при витратах на засоби захисту рослин від 300 до 600 грн на 1 га. Подальше збільшення обсягів оборотного капіталу на 1га посіву зумовило зниження ефективності його використання. Аналогічна ситуація спостерігається й при інвестуванні приросту запасів мінеральних добрив. Підприємства, в яких у 2014 році не вносили мінеральні добрива під посіви пшениці, кукурудзи та сої, одержали менший рівень урожайності порівняно з підприємствами, які вносили добрива (табл. 3).

3. Ефективність виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах України залежно від рівня витрат на мінеральні добрива, 2014 р.

Показник	Групування підприємств за рівнем витрат мінеральних добрив на 1 га зібраної площі, грн					Усього
	Не вносили	0,1-299,9	500-999,9	1000-1499,9	Понад 1500	
<i>Пшениця</i>						
Кількість підприємств	561	1679	2067	1348	1081	6736
Зібрана площа, тис. га	132,1	855,9	1278,9	953,0	664,0	3884
Витрати на мінеральні добрива на 1 га, грн	0,0	309,7	730,4	1219,0	2101,9	967,2
Урожайність, т/га	3,2	3,4	4,1	4,8	5,6	4,3
Повна собівартість 1 т, грн	1442,1	1344,1	1399,6	1496,2	1599,3	1463,0
Прибуток на 1 т, грн	404,2	382,1	441,5	465,2	319,0	409,9
Прибуток на 1 га, грн	996,0	1057,3	1463,3	1926,3	1502,0	1478,2
Рівень рентабельності, %	28,0	28,4	31,5	31,1	19,9	28,0

<i>Кукурудза</i>						
Кількість підприємств	552	1359	1321	890	907	5029
Площа посіву, тис. га	116,4	584,9	870,4	1020,1	658,4	3250
Витрати на мінеральні добрива на 1 га, грн	0,0	270,5	770,3	1230,5	2099,7	1066,5
Урожайність, т/га	4,2	5,3	6,5	7,7	8,2	6,9
Повна собівартість 1 т, грн	1285,9	1406,3	1307,4	1428,5	1488,7	1406,5
Прибуток на 1 т, грн	190,4	342,3	462,7	402,5	237,6	366,4
Прибуток на 1 га, грн	601,7	1425,1	2587,1	2688,3	1657,3	2150,3
Рівень рентабельності, %	14,8	24,3	35,4	28,2	16,0	26,0
<i>Соя</i>						
Кількість підприємств	401	1058	798	409	411	3077
Площа посіву, тис. га	85,1	494,5	442,6	207,4	170,7	1400
Витрати на мінеральні добрива на 1 га, грн	0,0	284,5	705,5	1198,8	2590,4	816,8
Урожайність, т/га	1,8	2,1	2,2	2,4	3,0	2,3
Повна собівартість 1 т, грн	3229,4	3259,6	3590,8	3746,7	3406,9	3466,8
Прибуток на 1 т, грн	1125,6	1368,5	1051,0	993,0	1420,9	1205,5
Прибуток на 1 га, грн	1429,1	2086,2	1741,2	1965,7	3339,0	2072,1
Рівень рентабельності, %	34,9	42,0	29,3	26,5	41,7	34,8

Джерело: Розраховано автором на основі даних статистичної форми № 50-сг.

Збільшення витрат мінеральних добрив на 1 га зібраної площі пшениці й кукурудзи до 1000-1499,9 грн супроводжувалося підвищенням їх економічної ефективності. Збільшення витрат на мінеральні добрива понад 1500 грн/га показало зменшення як величини прибутку на 1 т зерна та на 1 га площі культур, так і зниження рівня рентабельності виробництва продукції. Дещо інша ситуація склалася при виробництві насіння сої. При збільшенні витрат на мінеральні добрива понад 1500 грн/га зросла величина прибутку на 1 т насіння й на 1 га площі культури, також підвищився рівень рентабельності виробництва сої. У результаті детальнішого дослідження виявилось, що у цю групу підприємств увійшли кілька агрохолдингів, які мали від 5068 до 12909 га посівів сої. Застосування ресурсозберігаючих технологій, використання високопродуктивної техніки, достатнє фінансове забезпечення дало їм змогу оптимізувати структуру капіталу та на цій основі досягти високої економічної ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції.

Висновки. В умовах відсутності макро-економічної стабільності в Україні, високих ризиків і невизначеності ринкового середовища найменш ризиковим при вирощуванні сільськогосподарських культур є інвестування приросту запасів матеріальних оборотних активів. При вирощуванні зернових та технічних культур при існуючій структурі капіталу в сільськогосподарських підприємствах України оптимальними в 2014 році були витрати на засоби захисту рослин на рівні 500-600 грн/га, на мінеральні добрива – 1000-1200 грн/га. Збільшення витрат на ці оборотні засоби понад встановлений оптимальний рівень без впровадження ресурсозберігаючих технологій, нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур та без використання високопродуктивної техніки супроводжувалося зниженням ефективності виробництва продукції.

Подальші дослідження будуть направлені на розробку методики оптимізації структури капіталу в сільськогосподарських підприємствах із метою підвищення ефективності їхньої діяльності та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / І.О. Бланк. – К.: Ельга, 2008. – 724 с.
2. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>.
3. Капітальні інвестиції в Україні за 2015 рік : стат. бюл. ; відп. за вип. І. С. Петренко. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – С. 14.
4. Кісіль М.І. Сучасні виклики, стратегічні пріоритети та завдання щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кісіль // Інноваційна економіка. – 2014. – № 1. – С. 14-19.

5. Лебеденко О.В. Сучасний стан та перспективи інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки України / О.В. Лебеденко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 13. – С. 50–52.
6. Лупенко Ю.О. Пожвавлення інвестиційної активності в АПК є інфляційним [Електронний ресурс] / Ю.О. Лупенко. – Режим доступу : www.iae.org.ua/presscentre/archnews.
7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 218 с.
8. Шпикуляк О.Г. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності / О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 109 – 116.
9. Adams A. Investment. – L. etc.: Cluwer Law International. 1995. – 435 p.
10. Arnold G. Corporate Financial Management. – L. etc.: Financial Times. Professional Limited, 1998. – 1050 p.
11. Bodie Z., Kane A., Marcus A., Perrakis S., Ryan P. Investments. – Homewood, Boston: Richard D. Irwin, Inc., 1993. – 1024 p.
12. Kolb R. Investments. – L.: Scott. Foresman Company, 1989. – 850 p.
13. Seuchting, Joachim: Finanzmanagement: Theorie und Politik der Unternehmensfinanzierung. – Wiesbaden: Gabler, 1995. – 673 s.

Стаття надійшла до редакції 26.07.2016 р.

* * *

Новини АПК

Умови ведення агробізнесу в Україні нині є привабливими для іноземних інвесторів

Український аграрний сектор сьогодні має великий потенціал для поглиблення двосторонньої співпраці з іноземними партнерами. Це викликає великий інтерес іноземних інвесторів у роботі в нашій аграрній галузі. Про це повідомила заступник Міністра аграрної політики та продовольства України з питань євроінтеграції Ольга Трофімцева під час спілкування з тележурналістами.

«З одного боку, ми маємо на сьогодні в українській аграрній галузі понад 50 донорських проектів спільно з міжнародними партнерами. Вони мають різне спрямування, але напрями їх роботи відповідають розробленій нами стратегії реформування «3+5». Ці проекти підтримуються як великими міжнародними організаціями – Світовим банком або Міжнародною фінансовою організацією, так і урядами таких країн, як Канада, США, Німеччина та Нідерланди. Активним партнером у проектній роботі є також Європейський Союз. З іншого боку, хочемо більш активно залучати прямі іноземні інвестиції в різні проекти у нашому аграрному секторі, тому що саме вони мають надавати важливі імпульси для розвитку галузі», – розповіла заступник Міністра.

За даними Держстату, в агропромисловий комплекс станом на 1 липня 2016 року було інвестовано 3 619,1 млн дол. США, але це лише 6,9% від загального обсягу приватних іноземних інвестицій в економіку країни.

Вона додала, що Мінагрополітики активно працює спільно з іншими міністерствами та Урядом над тим, щоб зробити умови ведення бізнесу в Україні привабливішими, в т. ч. для іноземних інвесторів.

«Основними завданнями для нас є напрацювання концепції ефективного регулювання економіки та побудова регуляторного поля, яке б дало змогу бізнесу та інвестиціям вільно почувати себе в країні та в окремо взятому секторі. Багато в цьому напрямі вже було зроблено в плані дерегуляції. Але ми не зупинятимемося на досягненнях, ще багато завдань залишаються на порядку денному на найближчий час», – зазначила Ольга Трофімцева.

Прес-служба Мінагрополітики України